

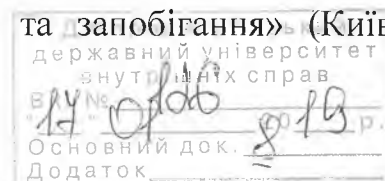
До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02 Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Назаренка Германа Артемовича
на тему «Розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими
припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора
філософії) зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Становлення будь-якої держави в розрізі дотримання основоположних прав та свобод людини відбувається поступово і торкається всіх можливих сфер суспільного життя. Важливе місце в цьому займає реформування системи правоохоронних органів. З огляду на скрутну економічну ситуацію в Україні, а також криміногенну обстановку, яка має тенденцію до видозміни, розроблення та запровадження новітніх методів та засобів попередження і розслідування кримінальних правопорушень є одним з нагальних завдань України. Одними з суспільно-небезпечних діянь, які виявляють в останні роки тенденцію до збільшення, є військові злочини. Серед них вагоме місце посідає незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, адже вчинення цих діянь впливає на різні соціальні аспекти.

Проблеми попередження й розслідування незаконного заволодіння вогнепальною зброєю та бойовими припасами, його криміналістичної, кримінологічної та кримінально-правової характеристики розглядали такі вчені, як С. В. Албул, Ю. М. Береза, І. І. Бікєєв, В. П. Бодаєвський, О. О. Долгополов, А. А. Задоян, А. В. Кофанов, С. А. Коцюба, А. І. Лобанов, Н. Є. Мінняйло, М. Х. Рустамбаєв, Н. І. Щегель та ін.

Серед останніх досліджень протидії військовим злочинам, пов'язаним з корисливими намірами, необхідно згадати такі. Так, у роботі В. П. Бодаєвського «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України)» (Запоріжжя, 2010) надається кримінально-правова характеристика корисливих посягань на військове майно; визначаються особливості кримінальної відповідальності за означене діяння; розглядаються окремі аспекти профілактики досліджуваної категорії злочинців. У свою чергу, М. І. Карпенко у роботі «Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання» (Київ,

2013) розробив загальну класифікацію військових злочинів; визначив окремі аспекти організаційно-тактичних засад їх розслідування; окреслив певні особливості запобігання досліджуваній категорії суспільно небезпечних діянь. А вже Ю. М. Береза у дисертаційному дослідженні «Розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» (Дніпро, 2018) розкрив криміналістично значимі ознаки особи злочинця (військовослужбовця), що вчиняє досліджувані діяння; виокремив обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні; виділив типові слідчі ситуації розслідування; конкретизував організаційно-тактичні особливості проведення окремих процесуальних дій, зокрема обшуку, допиту підозрюваного та свідка.

Втім, незважаючи на проведені дослідження, опитування слідчих вказує на те, що низка питань зазначеної проблематики залишаються невирішеними. Так, 96 % респондентів вказують на відсутність окремої методики розслідування незаконного заволодіння зброєю й бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Серед факторів низької кількості пред'явлення підозр слід виокремити такі: прорахунки у плануванні й організації розслідування на його початковому етапі (62 %), несвоєчасне проведення першочергових слідчих (розшукових) дій та НСРД (66 %), низький рівень взаємодії слідчих і оперативних підрозділів (59 %), відсутність техніко-криміналістичних засобів при проведенні окремих процесуальних дій (72 %).

Ураховуючи, що наукове дослідження Назаренка Г. А. покликане усунути існуючі у цьому напрямку прогалини, **актуальність теми** дисертації не викликає сумнівів. (стор. 21-24 дис., стор. 1-2 автореф.)

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015, Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС від 16.03.2015 № 275; Основних напрямів наукових досліджень Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» на 2014-2018 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Ознайомлення з дисертацією та її авторефератом дає підстави стверджувати, що наукова праця містить необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів наукового дослідження.

Основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані автором у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені ним до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Цього вдалося досягти шляхом

використання широкого кола наукової літератури та результатів емпіричних досліджень.

Науковий апарат рецензованої дисертації та її автореферату є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях науки кримінального процесу та криміналістики, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції Г. А. Назаренко підтверджує фактами, критичним аналізом чинного кримінально-процесуального законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями учених з відповідного приводу.

Детальний й аргументований розгляд окремих питань теми наукового дослідження дозволив дисертантові висловити певну кількість пропозицій щодо: побудови криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, складається з таких елементів: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

З огляду на зазначене було окреслено типові способи та обстановку досліджуваного кримінального правопорушення; з'ясовано предмет злочинного посягання та слідову картину злочину; розкрито криміналістично значимі ознаки особи злочинця (військовослужбовця).

Крім того, було сформовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваних правопорушень, зокрема: а) злочинців затримано, вилучено речові докази, наявними є свідки – 2 %; б) встановлено учасників злочинної групи, наявними є свідки й речові докази – 13 %; в) наявний факт викрадення зброї та бойових припасів, злочинців не встановлено, наявна матеріальна доказова інформація, свідки відсутні – 71 %; г) виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї та боеприпасів, наявними є сліди злочину, злочинців встановлено, але вони переховуються від слідства й суду – 12 %; д) інші ситуації – 2 %.

Автором було конкретизовано криміналістичне забезпечення проведення огляду та слідчого експерименту (організаційно-підготовчі заходи, тактичні прийоми, тактичні умови) як найбільш ефективних процесуальних дій при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Також було з'ясовано особливості використання спеціальних знань у досліджуваній категорії кримінальних проваджень. Серед основних їх форм виділено такі: а) безпосереднє використання слідчим спеціальних знань при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, слідчого експерименту та обшуку; б) призначення судових експертиз; в) залучення відповідних спеціалістів до здійснення окремих процесуальних дій. За досліджуваною категорією кримінальних проваджень найбільш характерними є проведення дактилоскопічної та судово-балістичної експертизи.

Методологія дисертаційного дослідження вибрана вірно. Аналізуючи основні положення і висновки дисертації, можна стверджувати, що дисертант володіє методологією наукового аналізу складних наукових проблем теорії і практики юридичної науки.

Слід акцентувати увагу і на достатньому **емпіричному матеріалі**, який цілком відповідає вимогам репрезентативності. Так, емпіричну основу наукового дослідження становлять результати узагальнення судово-слідчої практики за 2008-2018 рр. Здійснено аналіз матеріалів 54 кримінальних справ та 112 проваджень з проблематики дослідження (Волинська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Кропивницька, Львівська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Харківська, Черкаська та Чернівецька області) за 2008-2018 рр.; дані офіційної статистики МВС та Генеральної прокуратури України за 2010-2018 рр.; опрацьовано результати опитування 75 працівників прокуратури, 127 слідчих, 135 працівників оперативних підрозділів та 59 працівників експертних установ МВС України. (стор. 26 дис.).

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН. Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів при розслідуванні незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Предметом дослідження є розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. (стор. 24 дис., стор. 3 автореф.)

Сформульовані у дисертації **наукові положення, висновки та рекомендації** мають належний рівень обґрунтованості й достовірності, що забезпечується досить вдалою й продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом законодавчої, емпіричної та джерельної бази. В цілому, структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем організації і тактики розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб.

Сформульовані дисертантом висновки до розділів наукової розробки та загальні висновки дисертації у своїй більшості є переконливими.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки методики розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Дисертантом для вирішення були поставлені наступні завдання: сформулювати поняття криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, та окреслити наповнення її відповідними елементами; окреслити типові способи вчинення кримінального правопорушення та предмет злочинного посягання; розкрити обстановку та слідову картину злочину; виокремити систему криміналістично значимих ознак особи злочинця (військовослужбовця) та

розкрити структуру злочинної групи, що вчиняє досліджувані діяння; виділити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування у досліджуваній категорії кримінальних проваджень; визначити форми взаємодії слідчих і оперативних підрозділів під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб; конкретизувати організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події та слідчого експерименту; з'ясувати особливості використання спеціальних знань у досліджуваній категорії кримінальних проваджень.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів окреслюється тим, що дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній науці монографічним та системним дослідженням криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. На нашу думку, найбільш вагомими теоретичними й практичними положеннями дисертації є:

Виділено типову структуру злочинного об'єднання, що вчинює незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами, яка має такі складові: а) організатор групи (організаційно-управлінська ланка); б) особи, які забезпечують збирання інформації про зброю та бойові припаси; в) безпосередні виконавці заволодіння зброєю і боєприпасами; г) особи, які забезпечують систематичну злочинну діяльність та функціонування злочинних об'єднань; д) особи, які здійснюють реалізацію зазначеного майна.

Сформовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваних правопорушень, зокрема: а) осіб затримано, вилучено речові докази, наявними є свідки; б) встановлено учасників групи злочинців, наявними є свідки та речові докази; в) наявний факт викрадення зброї та бойових припасів, злочинців не встановлено, наявна матеріальна доказова інформація, свідки відсутні; г) виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї та бойових припасів, наявними є сліди злочину, злочинців встановлено, але вони переховуються від слідства й суду; д) інші ситуації.

Надано авторське формулювання поняття криміналістичної характеристики як інформаційної моделі певної групи суспільно небезпечних діянь, яка включає в себе найбільш вагомні в криміналістичному плані ознаки та кореляційні зв'язки між ними, завдяки яким ефективніше використовуються засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень. (стор. 25-26 дис., стор. 4-5 автореф.)

Визначена система даних стосовно слідів з матеріальних (сліди зброї і боєприпасів, сліди їх використання, сліди рук) та ідеальних (показання свідків й очевидців події) джерел походження, які у загальній формі характеризують слідову картину злочину.

У першому розділі «Криміналістична характеристика незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у

складі групи осіб» дисертант почергово характеризує загальні терміни та структуру досліджуваної наукової категорії, а також її складові.

У другому розділі «Організація розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб» автором визначено особливості початкового етапу розслідування та порядок дій працівників оперативних і слідчих підрозділів відповідно до типових слідчих ситуацій.

У третьому розділі «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій» Г.А. Назаренко висвітлює криміналістичне забезпечення проведення огляду і слідчого експерименту, а також окреслює особливості використання спеціальних знань.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Організація розслідування злочинів», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Кримінальний процес», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу та криміналістики (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 11.06.2018, Університету митної справи та фінансів від 14.06.2018);

науковій діяльності – під час проведення наукових досліджень, спрямованих на розробку й удосконалення методик розслідування окремих видів злочинів (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 11.06.2018, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 15.06.2018);

практичній діяльності – для удосконалення діяльності органів прокуратури та оперативних, слідчих й експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 12.06.2018), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, на курсах підвищення кваліфікації.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні теоретичні й практичні результати виконаної дослідницької роботи в цілому та окремі її аспекти викладено у наукових доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях та семінарах. Так, основні результати дослідження опубліковано у десяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких чотири – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та дві – у періодичних виданнях іншої держави; у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах. (стор. 6 автореф.)

Важливість для юридичної науки, одержаних автором дисертації

результатів. Дисертаційне дослідження Г. А. Назаренка має теоретико-прикладний характер, тому його значення може бути виявлене як у сфері подальших наукових досліджень, так і правоохоронній практиці.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження Г. А. Назаренка, її наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення досудового розслідування, практики його застосування, системи протидії злочинності в цілому, необхідно зазначити, що наукова розробка не позбавлена окремих вад, низка положень мають дискусійний характер чи викликають певні зауваження, які вимагають додаткової аргументації в процесі захисту.

1. Проводячи аналіз наявних в криміналістичній літературі визначень криміналістичної характеристики, автор не надав усім їм відповідної критичної оцінки. Зокрема, це стосується визначення запропонованого В. К. Весельським. Слід зазначити, що в статистичній звітності не містяться ознаки злочину, які мають криміналістичне (пошукове) значення. Подібні відомості можна отримати на підставі розроблення відповідної матриці щодо конкретного виду злочинів, дослідження матеріалів процесуальної і оперативно-розшукової діяльності. Тільки так можна виявити криміналістично значимі ознаки злочинів даного виду і побудувати криміналістичну характеристику, яка буде дійсним інструментом у пізнавальній діяльності слідчих і оперативних працівників.

2. Охарактеризовані в підрозділі 2.2 «Алгоритми дій працівників поліції відповідно до типових слідчих ситуацій розслідування» (стор. 112-120 дис.) окремі аспекти організації розслідування повністю розкривають завдання, які автор поставив перед собою Та, на нашу думку, подальші дослідження Г. А. Назаренка можуть бути направлені на інші особливості кримінальних проваджень цієї категорії, зокрема, на побудову та аналіз слідчих версій, інші особливості планування розслідування.

3. Дисертант зазначає, що дані про особу військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами у групі осіб, повинні включати дві групи ознак, з чим можна погодитися. До додаткових він пропонує відносити – «особисті якості винної особи (раніше засуджувана за тяжкі злочини, за певні види злочинів (пов'язані зі зброєю, статеві злочини, вбивства та інші)» (стор. 57-65 дис.). Бажано почути думку автора з приводу того, стосуються ці ознаки військовослужбовця чи інших учасників групи.

Втім, висловлені зауваження мають дискусійний, уточнюючий і не принциповий характер, у своїй сукупності вони не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації, яка є завершеним науковим дослідженням, де вирішується низка проблемних питань щодо удосконалення основ розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб.

Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням дисертації та повністю відображає зміст, основні положення, висновки та

пропозиції, які сформульовані у роботі. Зміст роботи, об'єкт і предмет дослідження, основні положення і результати дисертації цілком відповідають заявленій науковій спеціальності. Дисертація є самостійною роботою, пройшла належну апробацію. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим МОН України вимогам.

Висновок: Дисертація на тему *«Розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб»*, що подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) (спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність), безумовно є завершеним оригінальним монографічним дослідженням, яке цілком відповідає вимогам п.9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, **Назаренко Герман Артемович**, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії).

Офіційний опонент –

**Заступник начальника відділу
професійної підготовки управління
професійної освіти та науки
Департаменту персоналу, організації
освітньої та наукової діяльності МВС,
кандидат юридичних наук**

О. С. Тарасенко